

Col·legi d'Arquitectes
de Catalunya

AGRUPACIÓ D'ARQUITECTES
PER A LA DEFENSA I LA INTERVENCIÓ
EN EL PATRIMONI ARQUITECTÒNIC

XLIè Curset

Jornades Internacionals sobre la
Intervenció en el Patrimoni Arquitectònic

Barcelona **13-16.12.2018**

Visita a la Mina de l'Arquebisbe / Tarragona

Xavier Climent Sánchez / Arquitecte

Una infraestructura encara
en ús.

Camins
d'aigua

Restauració i ús
del patrimoni hidràulic

LA MINA DE L'ARQUEBISBE TARRAGONA

La Mina de l'Arquebisbe o de Puigpelat, comença amb una captació subterrània a 21,5 m de fondària. El recorregut fins a Tarragona a través de diversos municipis supera els 28 km. A partir de Nulles i Vallmoll ja és gairebé superficial fins al final llevat d'algunes galeries com a La Secuita. Després d'una petita incursió al Catllar, obligada per la recerca del mínim pendent, arriba als Pallaresos i d'aquí a Tarragona.

Necessitat del Pla Especial (P.E.)

Fins fa poc menys de 40 anys res no havia canviat al territori per on els Arquebisbes Santiyán i Armanyà varen portar novament l'aigua a Tarragona al 1798. Fins aleshores, la tradició oral de pares a fills a la pagesia, era suficient per a la conservació de la Mina. Molt sovint "ella", com diuen els minadors, serveix de límit entre propietats per lo que el seu manteniment estava garantit pels propis pagesos. L'esmicolament del territori arran de l'aparició de les "urbanitzacions" i el creixement sobtat de pobles i barris va portar a situacions de total desconeixement lo que comportava una nova casuística a resoldre. EMATSA, gestora de la Mina, va decidir reconduir la situació mitjançant un instrument urbanístic: el Pla Especial de Protecció d'Infraestructures.

Objectius del Pla Especial

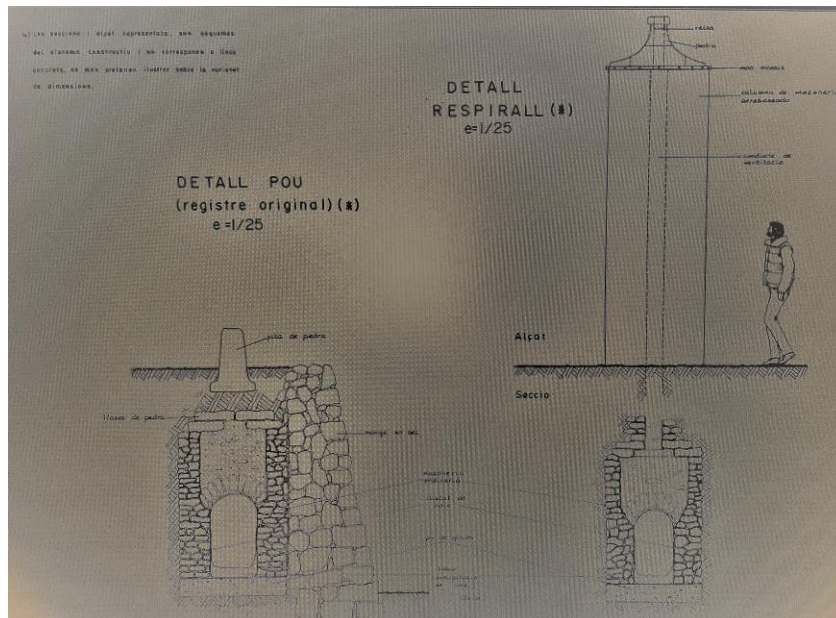
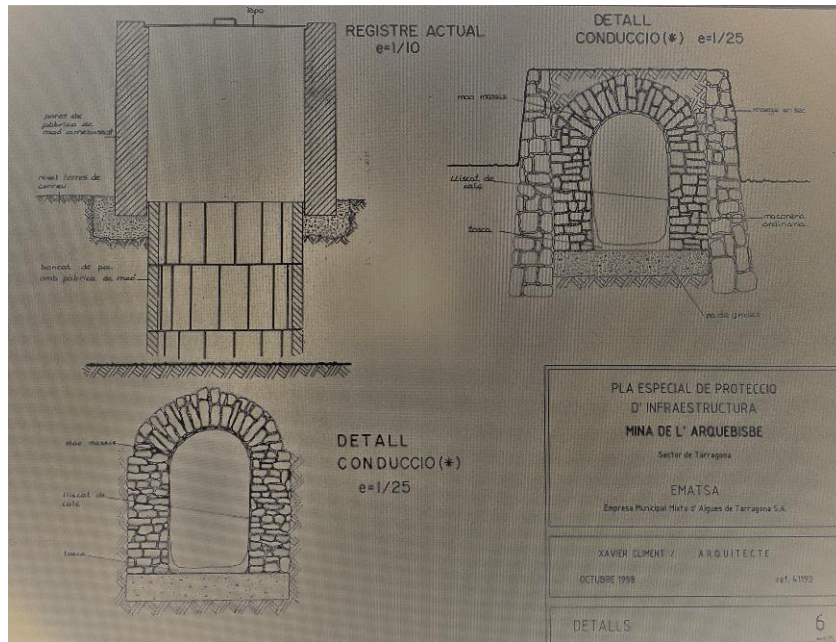
A partir d'un estudi global de tots els Municipis afectats es va estudiar terme a terme i propietari a propietari, el traçat, les característiques i el grau de protecció que "ella" requeria en cada punt. El P.E. planteja dos graus de protecció determinats per dues faixes paral·leles. En funció del tipus de sòl es fixen diferents amplades a fi de garantir la conservació i manteniment i evitar l'aparició d'elements que la posin en perill. Al final són més de 450 les fitxes individualitzades de cada finca, parcel·la, edifici o camí per on travessa la Mina.

Darrera l'aixeta.

El profit personal més valuós d'aquests anys de feina és haver conegut i recorregut totes aquelles instal·lacions, obres, conductes, arquetes, respiradors, que hi ha darrera l'aixeta. Sovint ens oblidem de les infraestructures que són necessàries per a poder gaudir d'un servei tant bàsic com l'aigua. Els romans no es varen acovardir per portar l'aigua des del Pont d'Armentera, a més de 40 km. A finals del s. XVIII no quedaven més que unes poques restes dels cinc aqüeductes que abastien la ciutat en època imperial. La iniciativa de dos homes il·lustrats que van tenir la possibilitat i els mitjans per portar de nou l'aigua va fer possible la segona prosperitat de la ciutat. És de justícia retre's-hi homenatge.

Respirall al T.M. de Tarragona

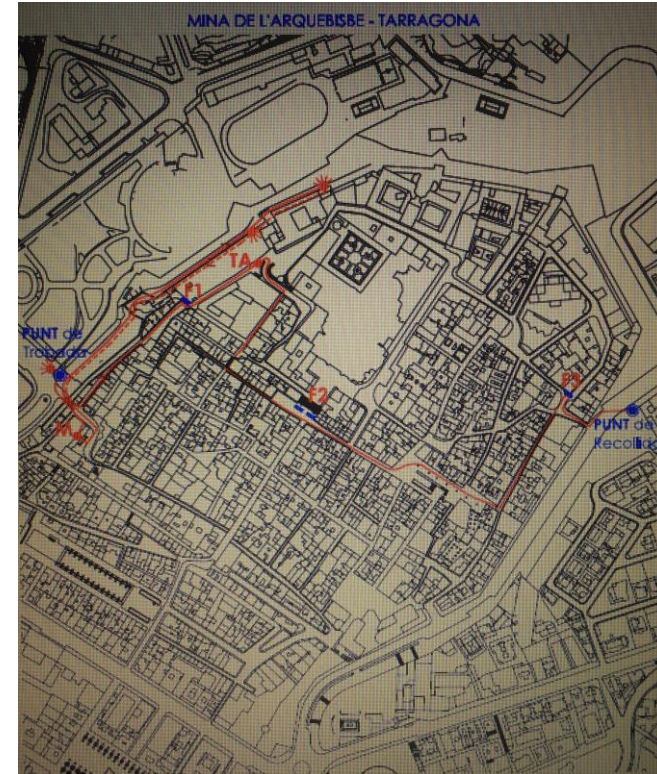

Detall Mina - Secció

La **secció** de la conducció de la Mina de l'Arquebisbe és quasi idèntica en forma i dimensions a la conducció romana de 1700 anys abans.

L'**Arquebisbe Santiyàn** va encarregar a l'**Arquitecte Antoni Rovira** l'estudi de l'aqüeducte romà del Gajà. Del curós treball, del que es conserva el plànol detallat, es va concloure que no es podia aprofitar. Creiem, però, que en determinats punts com la galeria de La Secuita i la de Mas d'en Pastor sí s'aprofità el treball fet. La proximitat en distància i nivell ho permet.

La forma immediata de diferenciar si una porció d'aqüeducte és romana o del s.XVIII consisteix en comprovar si l'**especus** està revestit de "**tosca**" (incrustacions de CO₃Ca). Si és així, es tracta de la Mina.

Recorregut de la visita

La funció del **respirall** era triple. Per una banda feia visible el traçat a gran distància, assenyalant els canvis de direcció. Per altre, el seu conducte de ventilació interior millorava les qualitats de l'aigua i servia de vàlvula d'escapament en cas d'obturació de la Mina. Finalment era un signe de la identitat i poder dels Arquebisbes.

Els registres, assenyalats amb **fites de pedra** es situaven cada 30 m aproximadament.

Detall Registre i Respirall

Fotografia de la Maqueta de la Tarragona de 1800 (Guerra del Francès) situada al Cos de Guardia del Passeig Arqueològic a la Falsa Braga de la Muralla de Tarragona.

A dalt a l'esquella podem veure el Fortí de l'Oliva on eren situats els dipòsits de regulació de la Mina de l'Arquebisbe. En el mateix emplaçament estaven situats el dipòsits de la canalització romana.

La línia en diagonal que va cap a la Part Alta de la ciutat és el sifó sobre arcades, molt similar a l'utilitzat pels romans que ja coneixien els principis i la tècnica d'aquest mecanisme hidràulic.

En vertical podem veure l'aqüeducte del Llorito, de molt minsa aportació.

A l'esquerra, fora de la imatge, estarien situats els del Francolí (Pont del Diable o de les Ferreres) que abastia el gran buit de la maqueta, entre la part alta i la part baixa, on es desenvolupava la ciutat romana; i el Rec Major que arribava a les cotes més baixes del Port i els Magatzem, procurant l'imprescindible "aiguada" per als vaixells.

El cinquè aqueducte esmentat per Mn. Serra Vilarò, estaria més a l'esquerra i a l'altre banda del riu i podria correspondre's amb l'Aqüeducte de les Caixes, tocant al Mausoleu de Centcelles.

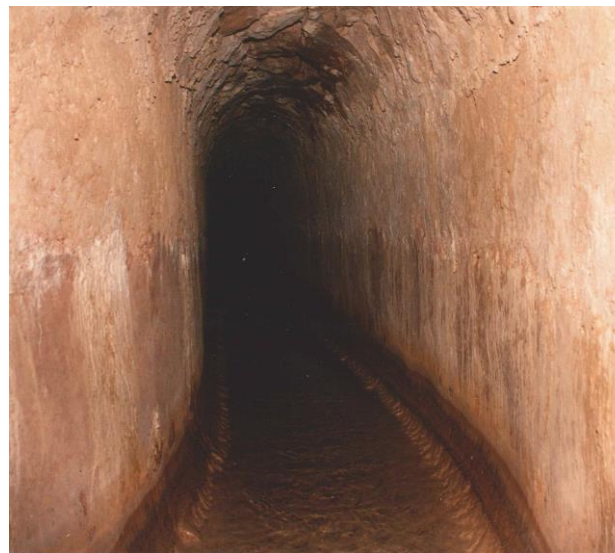
Marge - Mina

Fita de pedra

Marge – Mina - Respirall

Galeria

En general, la imatge externa de la Mina és la d'un marge de pedra seca com tots els del seu entorn.

Altres referències són les fites de pedra, que indiquen el camí soterrat de la conducció.

Un suau corrent d'aire acompanya el moviment de les aigües amb un pendent constant del 0,5%.

La Mina va permetre aportar 2.340 m³ al dia, el que per als 8.450 habitants de 1798 suposava un rati superabundant de 275 l/hab/dia, tot i que lluny del 1000 l/hab/dia de l'època romana. Aquesta captació, complementada amb la incorporació sobre la mateixa conducció d'altres fonts properes, va ser suficient fins a la Tarragona de 1989 en que el Minitransvassament de l'Ebre va posar fi a les necessitats de tota la comarca.

Font bessona de les Escales de la Catedral

L'Arquebisbe Armanyà en va fer construir 7 fonts públiques per a commemorar la portada de les aigües el 3-12-1798, de les que en queden 4.

Les més conegudes són les Fonts bessones de les escales de la Catedral que s'alimenten d'una gran cisterna situada sota les mateixes.

La de Cal Pobre, al Portal de S. Antoni, és la més acurada i al seu remat hi és l'escut de l'Arquebisbe Francesc Xavier Armanyà.

I la més senzilla situada a la Placeta de S. Joan.

Font de Cal Pobre

Font de la Placeta de S. Joan